

Ahmet Bektaş

<https://orcid.org/0000-0002-6671-2057>

İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/04asck240>

Mustafa Ersen Erkal'ın Düşüncesinde Türk Toplumunun Karakteristik Yapısı¹

Characteristic Structure of Turkish Society in Mustafa Ersen Erkal's Thought

ÖZET

Mustafa Ersen Erkal sosyal bilimler alanında önde gelen sosyologlarımızdan bir tanesidir. Erkal kendini tam bir Türk milliyetçisi olarak görmektedir. Bu yönden devlet geleneği onun için her şeyin önünde durmaktadır. Çalışmalarında da bu düşünce yapısı açıkça görülmektedir. Çalışmaları çoğunlukla Türkiye'nin toplumsal meselelerine çözüm üretmek olmuştur. Bu çalışmamızda da onun bu hassasiyeti göz önüne alınarak tespitler yapılmıştır. Görülmektedir ki Erkal Türk toplum yapısını iyi çözümleyebilmiş önemli bir figürdür. O, Türk toplumu üzerine kayda değer birçok çalışmaya imza atmış ender düşünce adamıdır. Onun çalışmalarında Türk toplumunun en önemli özelliklerini görmek mümkündür. O çalışmalarında özellikle Türk toplumunun birlik ve beraberliğe önem verdiğini dile getirmiştir. Ona göre, Türk toplumu hoşgörülü bir toplumsal yapıya sahiptir. Türk toplumu dayanışmacı bir toplum olarak görülmektedir. Ayrıca Türk toplumu örf ve adetlerine sadık olan ve devleti önemseyen bir toplum özelliği göstermektedir. Çalışmamızda, Erkal'ın Türk toplumunun iki temel dayanağı olarak gördüğü milliyetçiliğe ve muhafazakârlığa dair tüm görüşlerini çalışmamız boyunca bütün yönleriyle ele almaya çalıştık. Erkal, milliyetçiliğin bağımsızlık ve egemenlik aşkı olduğunu, Türk milletine mensubiyet bilinci olduğunu, milliyetçi olmadan milli çıkarları korumanın zor olduğunu ifade etmiştir. Erkal, milliyetçiliğin Türk toplumunun çıkarlarını ön planda tutan hareket olduğunu vurgulamıştır. Erkal, muhafazakârlığı ise ahlâkîlik ve inanç bakımından ele almış, Türk toplumunun muhafazakâr bir yapıya sahip olduğunu belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erkal, Devlet, Türk Toplumunu, Milliyetçilik, Muhafazakârlık.

ABSTRACT

Mustafa Ersen Erkal is one of our leading sociologists in the field of social sciences. Erkal sees himself as a true Turkish nationalist. In this respect, state tradition comes before everything else for him. This mindset is clearly seen in his works. His work has mostly been about finding solutions to Turkey's social issues. In this study, determinations were made taking into account his sensitivity. It can be seen that Erkal is an important figure who was able to analyze the Turkish social structure well. He is a rare thinker who has accomplished many noteworthy studies on Turkish society. It is possible to see the most important characteristics of Turkish society in his works. In his works, he stated that Turkish society especially attaches importance to unity and solidarity. According to him, Turkish society has a tolerant social structure. Turkish society is seen as a solidarity society. In addition, Turkish society is a society that is loyal to its customs and traditions and cares about the state. In our study, we tried to cover all aspects of Erkal's views on nationalism and conservatism, which he sees as the two fundamental pillars of Turkish society. Erkal stated that nationalism is the love of independence and sovereignty, the awareness of belonging to the Turkish nation, and that it is difficult to protect national interests without being a nationalist. Erkal emphasized that nationalism is a movement that prioritizes the interests of Turkish society. Erkal discussed conservatism in terms of morality and belief and stated that Turkish society has a conservative structure.

Keywords: Erkal, State, Turkish Society, Nationalism, Conservatism.

¹ Bu makale "Mustafa Ersen Erkal'ın Türk Toplumunun Temel Meselelerine İlişkin Fikirleri" adlı Yüksek lisans tezimin bir kısmını içermektedir.

1. GİRİŞ

Erkal, Türk toplumu üzerine kafa yormuş bir sosyoloğumuzdur. Erkal'a göre, Türk toplumu belirli ana özelliklere sahiptir. Türk toplumu birçok toplumun kuramayacağı birlik ve beraberliği kurmuş ender toplumlardan birisidir. Erkal, Türk toplumunun en önemli özellikleri olarak, örf ve adetlerine olan bağlılığını, dayanışmacı bir toplum yapısına sahip olmasını, norm ve değerlere verdiği önemi ve ayrıca yine hoşgörüsüyle bağlantılı olarak "farklılıkları reddetmeden farklılıklar üzerinde birlik arama prensibini görmüştür" (Erkal, 2000a: 5-7).

Erkal, Türk toplumunun iki önemli dayanağı olarak milliyetçilik ve muhafazakârlık kavramlarına açıklık getirmiştir. Türk toplumunun ele alacağımız ilk yönü, milliyetçiliktir. Türk toplumu milliyetçi bir yapıya sahiptir. Erkal, milliyetçiliği kültürel değerlere bağlı olarak ele almıştır. Ona göre, milliyetçilik, kendi toplumunun menfaatlerini ön planda tutan bir harekettir. Milliyetçilik, kültürel değerlere bağlı bir kavram olduğu kadar ekonomik, siyasi ve dini değerlere de sahip olan bir kavramdır. Erkal, toplumsal menfaatler açısından milliyetçiliğe iki şekilde yaklaşmıştır. Milliyetçilik, ilk olarak, kendi milletinin varlığına saygı duyurmaktadır. Milliyetçilik, ikinci olarak, başka milletlerin varlığına saygı duyar. Erkal, milliyetçiliği ırkçılıkla eşdeğer görenlere karşı çıkmıştır. Erkal, ırkçılığın Türk toplumunda olmadığını daha çok Batı toplumlarına has bir değer olduğunu belirtmiştir. Erkal, ırkçılığın genetik ve biyolojik özelliklerle ilgili bir kavram olarak görmüştür. Bunun aksine milliyetçilik, Türk milletine mensubiyet şuurudur. Milliyetçilikte "ben" değil, "biz" merkezli bir bakış açısı vardır. Erkal, Türk toplumunun ikinci yönü olarak, muhafazakârlığı ele almıştır. Muhafazakârlık, her toplumda aynı anlamı ifade etmemektedir. Erkal, muhafazakârlığı, ahlâkîlik ve inanç açısından, istikrar, düzen ve eşitlik kavramları çerçevesinde tartışmıştır. Erkal, ayrıca muhafazakârlığı, liberal ve sol akımlarla olan ilişkisi açısından, milliyetçi-muhafazakâr açıdan ve reaksiyonerlik açısından ele almıştır.

2. MUSTAFA ERSEN ERKAL'IN TÜRK TOPLUMU ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ

2.1. Türk Toplumunun Kendine Özgü Yönleri

Her toplumun kendine has özellikleri vardır. Toplumlar bu özellikleri sayesinde bir bütün oluşturmaktadırlar. Türk toplumunun da kendine özgü özellikleri vardır. Erkal, Türk toplumunun en önemli özelliklerinden birisinin örf ve âdetlerine olan bağlılığı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, âdetler, "halk tarafından alışılmış, kabul edilmiş ve yaygın olarak uygulanan asırlarca süren davranış şekilleridir" (Erkal vd., 1997: 25). Bunları sosyal açıdan kabul görmüş ve toplumda yerleşmiş hale gelen hareket tarzları olarak nitelendirmek mümkündür. İnsan, özünde sosyal varlık olduğundan dolayı âdetlere uymuştur. İnsan, bir günde çok sayıda âdete uyarken, kendi iradesini çoğu kez kullanmamıştır (Erkal, 2014: 14). Âdetler, bir toplumda bölgeden bölgeye yöreden yöreye değişebilir. Meselâ, barınma, giyim tarzı, evlenme ve beslenmeye kadar değişen bu çeşitlilik millî kültürü zenginleştirmiştir. Askere giden bir gencin davul, zurna ve törenle uğurlanması, Ramazan eğlenceleri, dini bayramlarda ev ve kabir ziyaretleri, komşuluk ilişkileri, ikram, yaşlıya saygı ve yer vermek, selamlaşma, hediyeleşme gibi birçok âdetlerimiz vardır (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 25). Türk toplumu bu âdetlerine uymayı kendine şiar edinmiştir. Türk toplumunun bu şekilde davranması toplum içinde var olan bireyler arasında bütünleşmeyi güçlendirmektedir.

Âdet sözcüğü, çoğu kez örf sözcüğü ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Fakat Erkal'a göre, âdetin örf haline gelebilmesi için, yaptırım gücüne sahip olması gerekir. Bu yaptırımcı kuvvet, yasa kuvvetinde olabilir ya da örf, yasanın yerini alabilir. Milletine âdetlerine ilave edildiği vakit bunlar örf haline gelir. Örneğin, bir araçta yolculuk yaparken, yaşlılara, sakatlara ve çocuklara yer vermek, bir örfdür (Erkal, 2014: 14). Örfüz bir toplum daima toplum içinde entegrasyonu sağlayamayan davranışlar sergilemektedir.

Örfleri benzer şekilde âdetler gibi sosyal ilişkileri düzenleyen kurallar olarak görmek mümkündür (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 216). Örfler, insan topluluklarında yapısal-fonksiyonel bir değere sahiptir. Örfler, yapıyı oluşturan unsurlardan biri oldukları kadar, toplumu işleyen fonksiyonel değerleri de vardır. Örfü ve âdeti olmayan bir toplum düşünmek doğru değildir. Bazen politik rejimlere karşın, örfler ve âdetler varlığını sürdürür. Yok edilemeyen örf ve âdetler siyasi rejimleri bile değiştirebilmiştir. Örflerden ve âdetlerden bir kısmı, toplumda yazılı hukuk kapsamına alınabilmekte, bir bölümü ise yazısız hukuk içinde görev yerine getirebilmektedir (Erkal, 2014: 14).

Örflerin ve âdetlerin toplumda hareketsizlik yarattığı iddiaları geçersizdir. Aksine hareketli ama aynı zamanda sağlam bir yapı için ilişkileri tanzim edici bir takım yol göstericilere gereksinim vardır. Örf ve âdetler, toplumun işleyen mekanizması içinde onun iskeletini temsil etmişlerdir. Bunlar olmadan insanların bir arada nizamlı bir yaşam sürmelerini düşünmek doğru değildir. Toplumun ana özelliği, hem hareketlilik

ve değişmeyi hem de istikrarı ve dzenı olabildiğince sağlamaktır. Toplum değişen bazı koşullar karşısında kendini değiştirmek mecburiyetinde kaldığı için değişir lakin değişme kadar istikrar da aranır. Hiçbir toplum ve rejim dzenizliğe hoşgörü göstermemiştir. Toplumun hedefi hayatta kalmak, millı ve manevı niteliklerini, kısacası kimliğini korumaktır. Toplum militleştikten sonra tekrar, kalabalık, aşiret, boy haline dönmemektir. Toplum insanların basit bir matematik toplamı değildir. Toplum, bireylerin neden ve niçin bir arada bulunmalarının gerektiğini hissedebilmeleriyle devam eder. Toplum, rastgele, geçici ve örgütsüz bir yapı değildir. Toplum, bireylerin kolektif inanışlarla ve uygulamalarla, ortak kolektif iradeyle bir araya gelmesidir. Bir toplumun fertleri neyi, nerede, ne vakit ve nasıl yapacaklarına dair ortak görüşlere sahip olmasalardı, onların bir arada yaşamalarına da olanak kalmazdı (Erkal, 2014: 14-15). Toplum, bu özellikleriyle sımsıkı bir şekilde birbirine bağlanmıştır. Aksi takdirde toplumda gerilemelerin olması kaçınılmazdır. Millet dediğimiz yapının oluşması zordur. Bu da toplumun içinde huzursuzluğun olmasının en önemli nedenidir.

Toplum yaşamında sosyal ilişkileri tanzim eden, bir toplumdan diğerine göre farklı eğilimler gösteren âdetlerin ve örflerin tamamını aynı değerde görmek yanlış olur. Sosyal yaşama uyum sağlamada bireye yardımcı olan âdetler içinde olumsuz sonuçlar doğuran bazı durumlara da vardır. Örneğin, son yıllarda az da olsa azalmasına rağmen, kırsal bölgelerde görülen “kumalık” bunlardan sadece biridir. Bu konuda bir başka örnek de “kan davaları”dır. Kumalık ve kan davası, kitle haberleşme araçlarının yaygınlaşmasının da etkisiyle anlamsız oldukları, akla ve mantığı aykırı oldukları belirli ölçüde anlaşılmıştır. Türk toplumundan olumsuz tesir yapan âdetler arasında kültürel yapı ile örtüşmeyen israfçı tutumlar, tabiatı korumama, kuralları zorlamak, yere tükürme ve yakın akraba evlilikleri vardır. Zihniyetteki bozuklukların meydana getirdiği ve toplumda âdetleşen bu gibi sıkıntılar arasında akılcı düşünememe, sorumluluğu yerine getirmeme, zaman mefhumuna uymama, çalışma disiplininden uzaklaşma ön plana çıkmaktadır (Erkal, 2014: 14). Bu durumların içinde yerleşmesi kaos ortamına yol açar. Böyle bir toplumda yaşamak fertlerin sosyal ilişkilerini sürdürmesine olanak sağlamaz ve huzursuzluk bazı durumlarda had safhalara çıkmaya ortam hazırlar.

Erkal’a göre, Türk toplumunun özelliklerinden bir diğeri, dayanışmacı toplum yapısına sahip olmasıdır. Erkal’a göre, dayanışmacılık, “Sosyal meseleleri kooperatifler ve diğer dayanışmalı diğer iktisadi kuruluşlarca çözenin mümkün olduğunu ileri süren görüştür. Dayanışma ise bir toplumun içten birine bağlı olarak devamı anlamına gelir. Dayanışma, toplumun bütünleşme derecesine göre değişir. Dayanışma, sosyalleşmenin ve mensubiyetin yüksek dereceli bir göstergesidir” (Erkal, 2014: 16). Erkal, Türk toplumunun dayanışmacı bir toplum olduğunu, Türk toplumunda var olan “diğer gam ahlâk” anlayışına dayandırmıştır. Türk toplumunun Batı toplumlarında var olan bencil tavrını eleştirmiştir. Türk kültüründe var olan ve saygınlığı belirleyen ne zenginliktir ne de Batı’da olduğu gibi güçtür. Servetin ve zenginliklerin millete dağıtılması, paylaşılmasıdır. Zenginliğin ve servetin belirli ellerde toplanmasını engelleyen faktör de bu olmuştur (Erkal, 2014: 89). Türk toplumunun bu özelliğinden dolayı toplum huzurlu ve güvenli bir ortam özelliği gösterir. Dayanışma ruhu insanların daha bilinçli olmasına ve bencil ahlâk dediğimiz ahlâktan uzak durmasına yardımcı olur. Aksi takdirde toplumda bencil olarak ifade ettiğimiz insanlar meydana gelir.

Türk toplumunun bu dayanışmacı özelliği içerisinde barındırmasında ahilik teşkilatı önemli bir yere sahiptir. Ahilik, 13. yüzyılda Anadolu’da ortaya çıkan ve gelişen sosyo-ekonomik bir teşkilattır. Kelimenin sözlük anlamı, cömert, yardımsever ve eli açık demektir. Ahilik, bencil ahlâk anlayışının zıddı ve Türk kültüründe yaygın olan diğer gam ahlâk anlayışının uygulamaya akseden bir yanıdır. Nefis terbiyesi, manevı tatmin, gönül zenginliği, dayanışma ve dostluk ahiliğin özüdür. İslâm’ı anlayışa doğrudan bağlı olan ahiliğin Anadolu’da yayılması ve bir teşkilat halini almasında fütüvvet teşkilatının rolü büyük olmuştur (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 25-26). Kardeşlik olarak tanımlanan bu teşkilat, birbirine saygı, biri sıkıntıdayken ona destek çıkmak ve onun toplum içinde belirli pozisyona gelmesini sağlamak demektir.

Erkal’a göre, Türk toplumunun başka bir özelliği, hoşgörülü bir toplum yapısına sahip olmasıdır. Hoşgörü, bir bireyin ya da bir toplumun farklı ve aykırı olana karşı tahammül göstermesidir (Erkal,2000a: 5). Hoş görmek veya hoşgörülü olabilmek, insan olmanın en temel özelliklerinden bir tanesidir. Erkal, hoşgörünün milletlerarası seviye de bir evrensel kültür öğesi olarak herkesçe benimsenmesi gerektiğine inanmıştır. Fakat haklının değil, daha çok kudretlinin haklı sayıldığı günümüz dünya gerçeğinde bu zordur. Küreselleşmenin vahşiliği bütünü değil, parçaları; milletleri değil, yerelliği öne çıkarmıştır. Küreselleşme, millı devletleri tartışmaya açmıştır. Millı bağımsızlığu zayıflatma, yapay azınlıklar ve kimlikler inşa etme, ister istemez hoşgörü gibi Türk milleti için hem mühim bir millı kültür özelliğini hem de evrensel kültüre ait olan bir sözcüğünü pratikteki halini tartışmaya açmıştır (Erkal, 2000a: 5). Bu durum hoşgörünün değil

de hoşgörüsüzlüğün doğmasına, bütünlüğün değil de parçalanmışlığın oluşmasına, sevginin değil de saygısızlığın ortaya çıkmasına, birleşmenin değil de yok olmanın pençesine düşmemize neden olur.

Erkal'ın da üzerinde durduğu gibi, dünya, egemen toplumların veya blokların siyasi, iktisadi ve kültürel mevzulardaki tavırları, hoşgörüyü kuramsal sahada tartışılan bir mesele olmaktan çıkarmamıştır. Millî devletlere ve egemenlik haklarına saygı gösterme hususunda ortaya konan çifte standart, dünya ölçeğinde işbirliğini engelleyici bir hal almıştır. Bu durumdan dolayı örneğin, gerek Avrupa Birliği'nin, gerekse de Avrupa Birliği dışı bazı ülkelerin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne bakış açıları da çelişkilidir. Ada da 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan bu yana huzur bulunmasına karşın sürekli olarak "Adanın Bölünmüşlüğü" ileri sürülmüştür (Erkal, 2000a: 5). Kıbrıs'taki durum ve bunun gibi birçok örnek dünyamızın henüz milletler arasında daha fazla ilişkiye, dayanışmaya ya da küreselleşmeye henüz hazır olmadığını göstermektedir. Hoşgörünün yerle bir edildiği ve ülkelerin egemenlik haklarına saygının kalmadığı, fanatik düşmanlıklarının devam ettirildiği dünyada bölgesel ve küresel işbirliği inşa etmek ve onu geliştirmek güçtür (Erkal, 2000a: 6). Bundan ötürü millî devletlerin daha bilinçli davranması millî menfaatlerini göz önünde bulundurması, millî devlet olmasından dolayı yapılan haksızlıklara karşı mücadele vermesi gereklidir. Aksi durumda millî devlet olmaktan çıkılıp, millî olmayan bir devlet halini alabiliriz.

Erkal, hiçbir ciddi devletin hoş göremeyeceği hususlarda, Türk toplumundan da hoşgörü beklenmemesi gerektiğine inanan bir bilim insanıdır. Erkal, Türk toplumunun hoş görmeyeceği hususları şöyle sıralamıştır (Erkal, 2000a: 6):

- 1) Türkiye'nin üniter yapısına karşı terörist eylemler,
- 2) Türkiye'de mensubiyet bilincinin hissedilememesi,
- 3) Yerel değerlerin millî değerle çatıştırılma çabaları,
- 4) Sosyal düzeni bozan kültürel haklar öne sürülerek yapılan mikro ırkçılık,
- 5) Homojen olan bir toplum yapısında çok kültürlülük dayatmaları,
- 6) Eski ve yeni tipte Türk toplumunu kamplaştırıcı gayretler,
- 7) Cumhuriyet, özgürlük, demokrasi ve milliyetçilik sözcüklerinin birinin diğerine tercih edilmesi,
- 8) Din ve vicdan özgürlüğünü zedeleyen, millî birliğimize ve bütünlüğümüze yönelik bozucu ve radikal grupların yanlış uygulamalarla kitleleştirilmesi,
- 9) İngilizce eğitim ve öğretim, yer adlarında ve tabelalarda Türkçeye saygısızlık yapılması,
- 10) Batılı çevrelerce insan hakları gerekçe gösterilerek teröristlere gösterilen hoşgörü,
- 11) İslâm ve demokrasinin birbirine ters olarak gösterilmesi.

Erkal'a göre, toplumlar yukarıda verilen maddeler de belirtilen durumlara karşı daima şuurlu bir biçimde politika izlemelidir. Yoksa taviz vermek başka tavizlerinde istenmesine neden olmaktadır.

Erkal, Batı'daki tolerans ile Türkiye'deki hoşgörü arasında bir karşılaştırma yapmak için Türk kültürünün temel farklarını bilmek gerektiğini vurgulamıştır. Erkal'a göre, hoşgörü sahasında farkları meydana getiren temel hususlardan ilki, Türk kültüründeki diğer gam ahlâk anlayışıdır. Batı'da egemen olan "bencil ahlâk" anlayışı, maddeci, faydacı ve bireyci değer hükümlerinin yaygın olması hoşgörü sahasında da farklılıkları doğurmuştur (Erkal, 2000a: 7). Diğer gam ahlâk, Türk toplumunun asırlar boyunca farklı etnik kökene sahip grupları bir arada tutmuştur. Onları bir çatı altında toplamıştır.

Üzerinde durulması gereken diğer bir husus, Türk milleti, Türk tarihinde egemen kültür olarak belirli coğrafyalara kimlik damgamızı vurduğumuz dönemlerde, yerel kültürleri ve var olan medeniyetleri ve onların izlerini ortadan kaldırmak gibi çaba içine girmemiş, aksine onları muhafaza etmeyi ve yaşatmayı, egemen kültür olmanın bir gereği olarak saymıştır. Hatta Türk milleti, onlara Türk kültürüne ait eserlerden daha fazla özen göstermiş, "yaşa, yaşat, koru kolla" ilkesinin referans kabul etmiştir. Mesela, Viyana'da müze meydanında Osmanlı Devleti'nin mağlubiyetini simgeleyen anıtlara Türk kültür ve medeniyetinde rastlamak zordur. Osmanlı'dan kalan Balkanlar'daki çoğu eser imha edilmiştir (Erkal, 2000a: 7). Bu ve bunun gibi pek çok benimsenmemesi gereken tutumları bizim dışımızdaki toplumalarda görmek sıradan bir durumdur. Batı toplumlarında hoşgörü olgusu tam anlamıyla gelişmediği için hoşgörülü toplum olmalarını beklemek de doğru değildir.

Erkal'ın üzerinde hoşgörüyle bağlantılı olarak üzerinde durulması gereken diğer bir husus, Türk kültüründe "farklılıkları reddetmeden farklılıklar üzerinde birlik arama" ilkesinin esas alınmasıdır. Bundan dolayı,

Türkiye'nin yapısında Batı toplumlarında görüldüğü biçimiyle sınıf çatışmaları ortaya çıkmamıştır. Batı'da bir sınıfın yükselmesi, diğer sınıfların düşüşünü mecburi kılmış, bu çerçevede şiddetli sınıf ve mezhep çatışmaları meydana gelmiştir. Türk toplumunda ise, birey ve toplum menfaatlerinin birbirine paralelligi esas kabul görmüştür. Örneğin, ahilik kültüründen kaynaklanan esnaf ahlâkı, Türk toplumunda henüz sifata yapmayan komşu dükkâna bizzat kendi müşterisini gönderebilecek kadar dayanışmacı bir karaktere sahiptir. Farklılıkları yok saymadan “farklılıklar üzerinde birlik arama” ilkesinin günümüzdeki yapay kimikleştirme ya da etnikleştirme çabalarıyla hiçbir ilgisi yoktur (Erkal, 2000a: 7). Kısacası, Batı toplumlarının aksine Türk toplumunda ve kültüründe hoşgörü anlayışı başattır. İşte, bu yüzden, farklılıkları reddetmeden farklılıklar üzerinde birlik arama anlayışı Türk toplumundaki bütünleşmeyi kuvvetlendirmiştir.

Genel olarak bakıldığında, Erkal'a göre, Türk toplumu, belirli özelliklere sahip kadirşinas bir toplumdur. Dünya üzerinde herkesin kuramayacağı birlik ve beraberliği kurmuştur. Bu özelliğinin oluşmasında örf ve âdetlerine olan bağlılığı, norm ve değerlerine verdiği hassasiyet duygusu, diğer gam ahlâk anlayışı, dayanışmacılık, farklılıkları reddetmeden farklılıklar üzerinde birlik arama fikri gibi durumlar, hoşgörünün zirvede olmasında etkili olmuştur.

2.2. Türk Toplumunda Devletin Önemi

Sosyal hayatın temel ilkesi olan birlikte yaşamının önemi insanoğlunu teşkilatlanmaya yöneltmiştir. Bu teşkilatlı hayat tarzı yöneten ve yönetilen ikili dengesini oluşturmuştur. Bu yüzden belirli toplumlarda bir devlet geleneği meydana gelmiştir. Türk toplumunun en önemli ana özelliklerinden birisi bu geleneğe sahip olmasıdır. Devlet, Batı dillerinde “state, staat, etat, stat” gibi kavramlarla karşılanan bir terimdir. Devlet tarihi gelişme seyri içinde Batı'da feodalitenin yıkılması, merkezi otoriteye geçiş, şehir devletlerinin doğuşu, merkezi millî devletlere geçiş gibi tarihi gelişme olgusuna sahiptir. Eski Yunan'da, Roma'da, Türk tarihinde ve İslâm âleminde, ortaya çıkan uygulamalar bize devlet hakkında somut bir fikir vermektedir (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 86). Devlet, belirli sınırlar içinde ve ortak bir yaşama tarzına sahip, egemenlik hakkını kullanan, milletin teşkilatlanmış şeklidir. Böylece devletin belirli unsurları ortaya çıkmaktadır. Bunlar coğrafi unsur, beşeri unsur ve siyasi unsurdur (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 86). Bu unsurlar olmadan teşkilatlanmanın olması mümkün görünmemekte ve buna bağlı olarak devlet oluşmamaktadır.

Kültürler arasındaki farklar, devletin yönetim tarzında farklılıklara sebep olmuştur. Bu farklar, yöneten ve yönetilen ilişkilerinde kendini göstermiştir. Batı'da devlet, çatışarak elinden fert ve grupların sivil haklarının alındığı bir zorba güç kaynağıdır. Türk tarihinde ise, devlete bakış farklıdır. Devlet adil olması gereken, tebaasını iyi yönetmekle sorumlu, koruyucu hakların teminatı, hatta yediren, içiren ve doyuran bir teşkilatla, geleneğe dayanan gücü ifade etmektedir. Bundan dolayı devleti “baba” vatani da “ana” olarak sınıflandırmıştır (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 87). Türklerde devletin kutsallığı sebepsiz değildir. Bu kutsiyet devlete tebaasını daha fazla ezmesi için verilmiş bir hak veya imtiyaz değildir. Tam tersine devlete vatandaşına karşı sorumluluklar getirmiştir ve getirmektedir. Türklerde devletin kutsallığı esastır. Erkal, bu durumu aşağıdaki altı maddeyle açıklamıştır:

- 1) Eski Türk hâkimiyet anlayışında Türk hükümdarları idare etme hakkını Tanrıdan almaktaydılar. Nitekim Karahanlı Devleti'nde, Yusuf Has Hacib eseri Kutadgu Bilig'de “ey hükümdar, sana Tanrı kut verdi, hükümdarlığa yol ondan geçer” demiştir. Aynı anlayış Selçuklu ve Osmanlı dönemleri için de geçerlidir. Selçuklu sultanı Melikşah'ın oğlu Sultan Sencer bir mektubunda, “Ulu tanrının lütfu ile cihan padişahlığına yükseldiğini” söylemiştir.
- 2) Türklerde devlet tanrı tarafından verildiğine inanılması, millete devletin tanrı tarafından verilmesi inancı,
- 3) Devletin rakip ve savaşılacak bir güç değil, baba telakki edilmesi,
- 4) İslâm dinine hizmet etmesi,
- 5) Devletin kutsiyetinin Türklerle ilgili hadislere dayandırılması,
- 6) Devletin kutsiyetinde törenin rolü (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 88).

Erkal'ın da üzerinde durduğu gibi, devlet kavramı son yıllarda dikkat çeken ekonomik ve siyasi bütünleşme ve bloklaşmalar, konulara küresel bakış tarzı, millî devletlerin önemini daha da arttırmış, siyasi ve ekonomik ilişkilerde millî menfaatlerin korunabilmesi için daha dikkatli davranılmasına sebep olmuştur. Devletler, milletlerarası menfaatlerin teminatı ve jandarması olmaya zorlanmıştır. Globalleşme veya

küreselleşme milli devletlerarası geliştirilen bir milletler arası ilişki düzenidir. Bu ilişki sisteminde millî devletler ortadan kalkmamaktadır. Ancak bazıları ekonomik ve siyasi tesirlilik bakımından daha da güçlenirken bazıları ise, etkisini ve gücünü kaybetmişlerdir. Güç kaybeden ülkeler, milletleşmeden geriye boy, kabile ve aşiret merkezli bir ufanmayla etnik ve mezhep tuzaklarıyla daha fazla açılmıştır. Bu gibi ülkelerde millî devlet ve kültürel kimlik tartışmaya daha fazla açılmaktadır. Millî devlet ve millî bağımsızlığa karşı olan klasik ideolojilerin yerini, kültürel çoğulculuk, şehir devletlerine geçme, etnik farklılaştırma görüş ve telkinleri almıştır (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 89).

Devlet olgusunun Türk toplumunda bu kadar çok benimsenmesi ve özümsemesi Türk toplumunda var olan manevî güçten kaynaklanmaktadır. Türk devletinin o kadar güçlü bir maneviyatı vardır ki, bu maneviyatından dolayı daima diri kalmıştır. Devlet sadece tebaasının maddî ihtiyaçlarını karşılamakla yetinmemiştir. Aynı zamanda manevî ihtiyaçlarına da çözüm aramıştır. Güçlü devlet maddî ve manevî ihtiyaçları birlikte karşılayan devlettir. Günümüzde maneviyat kısmı iç ve dış düşmanlarca zayıflatılmak istense de Türk devletinin belli bir güce sahip olması bunu engellemiştir.

2.3. Türk Toplumunun İki Temel Dayanağı: Milliyetçilik ve Muhafazakârlık

2.3.1. Milliyetçilik

Milliyetçilik, Erkal'ın çalışmalarında üzerinde durduğu en önemli konulardan biridir. Ona göre, milliyetçilik, bir toplumda, millî kültürü egemen kılmak, başka bir devletin/ülkenin/toplumun baskısından kurtulmak, bağımsızlığı kazanmak ve sürdürmek için lüzumlu olan kültür ve politika eğilimlerine denir (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 198). Bu çerçevede, Erkal, Türk milliyetçiliğini her şeyden evvel Türk milletine dar ve geniş anlamda mensup olma şuurunu ve Türk kültürünü bütün unsurlarıyla yaşayan, benimseyen ve dışarıya da kapanma ihtiyacı duymayan, evrensel değil, millî çıkarları daima ön planda tutan yeni emperyalizm olan küreselleşmenin olumsuz taraflarını gündeme getiren bir anlayış olarak görmüştür (Erkal, 2013: 57). Erkal'a göre, Türk milliyetçiliği, Batı'daki milliyetçilik hareketlerinden farklı olarak kültürel değerlere bağlıdır (Erkal, 2014: 57). Ona göre, Türk milliyetçiliği, bir fikir, düşünce ve uygulama hareketidir. Anadolu'da işgalci Batılı güçlere karşı bir millî hareketin adıdır. Bu bakımdan Millî Mücadele sınıfçı bir temele oturtulamaz. Türk milletinin bir bütün olarak ortaya koyduğu bir zaferdir. Türk milliyetçiliği, Türk dünyasında 1917 yılı Sovyet Devrimi'nin milletlere tanıyacağını vaat ettiği hak vehürriyetleri tamamen ortadan kaldırması ve Rus ırkçılığına karşı ayağa kalkmış olan şerefli bir harekettir (Erkal, 2013: 35-36).

Milliyetçilik, özünde milletlerin dış ve iç engellemelere karşın iktisatta, dış siyasette ve kültürel sahada sistemli ve bilinçli bir biçimde kendi değerlerine çıkarlarına, kimliklerine sahip çıkma çabasıdır (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 198). Milliyetçilik, aynı zamanda, diğer milletlerin varlığına saygı duymaktır. Milliyetçilik, kendi kimliğinin farkında olarak, onu fark ederek geleceğe açılmaktır. Milliyetçilik, ne dışa kapanmadır ne de duygusal düşmanlıktır. Bağımsızlık ve egemenlik aşkıdır, milliyetçilik haysiyetli duruştur ve uydu olmamaktır. Türk toplumu milliyetçiliği kan, kafatası ve ırkta aramamıştır. Milliyetçiliği mensup olma şuurunda aramıştır. Yani gözü ay yıldızı, kulağı ezanı, Türkçeyi, Türk musikisini, mimarisini, sanatını arayanların meydana getirdiği bir büyük anlamlı toplulukta, kültür milliyetçiliğinde aramıştır. Zaten Türk tarihinde kültür milliyetçiliği ağırlıklıdır. Türk tarihinde Batı kültüründe olduğu gibi bir ırkçılık olsaydı, o zaman Türk toplumu da emperyalist bir ülke olurdu. Bugün Türkiye'de bir Ermeni yada bir Süryani topluluğu olmazdı. Geçmişteki gibi bir Bulgaristan veya Yunanistan sorunu olmazdı hatta Viyana'ya kadar Türkçe konuşulur ve tek din İslâm olurdu (Erkal, 1999: 282). Ancak görülmektedir ki, bunlar ve buna benzeyen ırkçı tavırlar Türk toplum yapısına uygun olmadığı aşikârdır.

İrkçilik ve milliyetçilik kavramları içerik bakımından birbirinden farklı anlamlar içermektedir. Erkal, milliyetçilik ve ırkçılığın farklı anlamlar taşıdığını ifade etmiş ve ırkçılığı milliyetçilikle aynı anlamı taşıdığını söyleyenlere karşı çıkmıştır. Ona göre, ırkçılık, kendi kavmi dışındaki kavme yaşama hakkı tanımamaktır. Bunun müşahhas örnekleri Avrupa'da hatta Güney Afrika'da renk ırkçılığı şeklinde ortaya çıkmaktadır. İrkçilik, kendi ırkı dışında olan ırklara yaşama ve var olma hakkı tanımamak ve onları kendine tabi bir köle olarak görme anlayışıdır. İrkçilik, sosyal olayları genetik ve biyolojik faktörlere bağlı olarak görmektir. Bu üç şekilde olabilir. Kan, renk ve kafatası ırkçılığıdır. İrkçilik, doğuştan elde edilen statüyü esas aldığı ve kazanılan statüyü ihmal ettiği için Türk kültürüne uymamaktadır. Konuya biyolojik bakmaktır (Erkal, 2010: 27). Bazıları annem Arap, babam Kürt diyor, peki sen nesin o zaman? Sen ne hissediyorsun? Bu toplumun kederi ve kıvancı ile bir misin? Sen ay yıldızlı bayrağa baktığın zaman heyecanlanıyor musun, heyecanlanmıyor musun? Bize has ezanı duyduğun zaman duygulanıyor musun, duygulanmıyor musun? Belirli durumlarda ahlâki değildir dediğin manzaralar karşısında aynı duyguyu hissedebiliyor musun, hissedemiyor musun? Burada sadece duygusal bir bakış olduğu zannedilmemelidir.

Duygu ve fikirden soyutlanmış bir milliyetçilik çok anlamlı da değildir. Ama bunun pratiğe de yansımaları vardır. Yani bu mutlaka duygu da kalan bir şey değildir. Milliyetçilik, yaşanan bir şeydir. Meselâ, Türk Hava Yolları'ndaki özelleştirme şekline ve blok satışlara, bor madeni üzerindeki oyunlara, Avrupa Birliği'nin İkiz Yasalarına ve dayatmalarına USAŞ (Uçak Sanayi Anonim Şirketi) ve bankaların yabancılaştırılmasına, tarımın ve sanayinin çökertilmesine karşı çıkarsanız bu milliyetçiliktir (Erkal, 2010: 27-28). Aksini düşünmek milliyetçilik olmadığı gibi ülke menfaatlarına da zarar vermektedir. Erkal, milliyetçiliğin bazılarının zannettiği gibi güzel, edebi laflar etmek olmadığını, bir tavır alış biçimi ileri sürmüştür. Milliyetçilik, ekonomi, dış politika ve her alanda milli menfaatler ve milli kültürden yana taraf olmaktır. Milliyetçilik, gardroplarda sadece resmi törenler için saklanan ve giyinilen elbise değildir. Tören edebiyatı aslında bu şuuru aşındırmıştır (Erkal, 1999: 283). Milliyetçilik, ülke menfaatlerinin olduğu her yerde ülkenin çıkarlarına sahip çıkmaktır.

Milliyetçilik, kan, deri, renk ve kafatası biçimlerine değil, bir millete mensup olma bilincine vurgu yapar. Milliyetçilik, fikirde, duyguda, tutumda, eylemde ve davranışta kendisini somutlaştırır. Milliyetçilik, yalnızca resmi törenlerde kullanılacak bir malzeme değildir (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 199). Toplumunu ilgilendiren her konuya karşı bir bütüncül açıdan bakabilmektir.

Erkal'a göre, dünyanın her tarafında özelleştirme yapılıyor, yabancılara belli oranda toprak satılıyor, ama yüzde elli veya üstünde yapılan özelleştirme blok satış Türkiye'de veya pazarlık gücü zayıf diğer bazı ülkelerde yapılıyor. Milliyetçilik, sadece bir takım duyguları uyandırmak değil, bir tavır alıştır. Milliyetçi olmadan ekonomik menfaatlerimize sahip çıkmamız zordur. Emperyalizme karşı direnç göstermemiz daha da zordur (Erkal, 2010: 28). Ne yazık ki içinde bulunduğumuz son yıllarda birçok alanda özelleştirmelere gidilmiştir. Ülke menfaatlerini göz önünde bulundurduğumuzda bu durumun iyi sonuçlarla neticelenmeyeceği olasıdır. Temennimiz odur ki bu özelleştirmeler ileriki zamanlarda Türkiye'yi zor duruma düşürmez.

Milliyetçilik, toplumsal yapımızda var olan bir bütündür. Erkal'ın da belirttiği gibi, milliyetçilik sosyal hayatın her alanına yansıyan bir tavır alıştır. Erkal, milliyetçilik duruşunu şu şekilde özetlemiştir:

- 1) Körfez krizinde ve Irak'ta 36. paralelin kuzeyindeki ihtilâfta televizyon kanallarının CNN'e teslim olarak tercüme yayın yapmasına karşı çıkmak,
- 2) 1992 yılında Ege'de yapılan NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) tatbikatında Saratoga uçak gemisinden atılan füzeyle Muavenet Muhribinin vurulmasına basit bir kaza olarak görmemek ve üstüne gitmek,
- 3) Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye üzerindeki çeşitli operasyonlarına iktidarda kalabilmek uğruna alet olmamak,
- 4) Yer ve firma isimlerinin yabancılaştırılmasına tepki göstermek,
- 5) 1993 yılında "İlaçta Patent Kanunu" gibi fert ve devlet menfaatine ters uygulamalara tepki göstermek ve bu gibi konuların yasalaşmasını engellemek,
- 6) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'i I. Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ı karşılama şeklindeki yanıtlara karşı çıkmak,
- 7) Yabancı ajanslara ve ülkelere bölücülük ve diğer konularda gerçekleri ve Türkiye'nin tezlerini duyurabilmek,
- 8) Yabancıların iç işlerimize karışmasını reddetmek, teslimiyetçi tavırlara karşı çıkmak,
- 9) Yabancı dille eğitim ve öğretimin yanıtlarına dikkati çekmek,
- 10) Patrikhane ve Patriğin maceracı tavırlarına gerekli tepkiyi göstermek, ekümenikliğini reddetmek,
- 11) Türk parasına sahip çıkmak,
- 12) Düşük kur, yüksek faiz tuzağına düşmeden üretim, istihdam ve ihracatın önceliğine inanmak, ekonomik ablukayı fark edebilmek,
- 13) Türkçeye saygılı olmak,
- 14) Yerli ürünü ekonomik mantık içinde korumak,
- 15) Rant ekonomisi yerine üretim ekonomisini teşvik etmek,
- 16) Su havzaları ve akarsularımız üzerinde Avrupa Birliği'nin tasarladığı ipoteği reddetmek,

- 17) Şartlar düzelmeden Ermenistan'a sınır kapısı ve hava sahası açmamak, dış politikada karşılıklılığa bağlı kalmak,
- 18) Avrupa ülkelerinde hapisanelerde iğne ile şuuru kaybettirilen vatandaşlarımıza yaygın işkence ve dayak yöntemlerine karşı çıkmak,
- 19) Amerika baskısıyla Rusya'ya karşı Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşmasının uygulanmasında yumuşamama,
- 20) Sanayileşme tercihinden vazgeçmemek,
- 21) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'i gerçeğinden taviz vermemek,
- 22) Türk Cumhuriyetleriyle ve özerk Türk bölgeleriyle daha sıkı kültürel ve ekonomik ilişkiler kurmak,
- 23) Dış borç konusunda hassas olmak,
- 24) Bölücü terörün önünü açan, Irak'ın Kuzeyindeki oluşuma imkân sağlayan çekiç güce karşı çıkmak,
- 25) İncirlik konusunda hassas olmak (Erkal, 2010: 28-29).

Erkal'a göre, milliyetçilik, dışa kapanma değildir. Dolayısıyla, ülke menfaatlerini korumak ve millî bağımsızlıktan yana tavır takınmak, dünyaya kapalı olmak anlamına gelmez (Erkal, 2010: 259). Erkal'a göre, milliyetçi olmadan millî çıkarları korumak zordur. Sınıfçı anlayışlar ve sınıf menfaatleri temel alınarak toplum bütünüyle idrak edilemediğinden yeni emperyalizm şekli küreselleştirmeyle mücadele etmek mümkün değildir (Erkal, 2010: 260). Ona ancak sınıf çatışmasıyla ve bugün olduğu gibi devletin zayıflatılması, egemenliğin paylaşılması ve yerel kent devletçiliklerinin yaratılmasıyla alan açılabilir. (Erkal, 2013: 37).

Milliyetçilik, belirli konularda ve meselelerde bir tavır alışlar bütünüdür. İtalya ve Almanya gibi bazı Batılı devletlerde milliyetçilik kötü ve yanlış bir uygulamayı ifade etmiştir. Batı'nın kültür geleneğinde milliyetçilik ile ırkçılık birbirine karıştırılmıştır (Erkal, 2010: 261). Oysa milliyetçilik, bir pratiğin ismidir, bir ideoloji değildir. Milliyetçilik, bir milliyete ait olan herkesin paylaşması icap eden duygular ve düşünceler sistemidir. Milliyetçilik, bir millete mensubiyet bilincidir (Erkal, 2010: 261). Milliyetçilik, bireysel çıkarlarla toplum çıkarları arasında paralellik kurabilmek, "biz" merkezli davranmaktır. Milliyetçilik, milletin kucaklanmasından ibarettir (Erkal, 2010: 261). Milliyetçilik, her türlü ötekileştirmenin ve ayrıştırmanın aşılmasıdır. Milliyetçilik asla bölmez, tam aksine birleştirir (Erkal, 2013: 37). Kısacası, milliyetçilik, dışa kapanma, düşmanlık ve savaş yanlısı olmak değildir. Milliyetçilik, aynı zamanda, resmi törenlerde giyiyip çıkarılan bir elbise değildir (Erkal, 2010: 261).

Milliyetçilik, kimsenin inhisarında tabi ki değildir (Erkal, 2000a: 105). Kendini Türk hissedene, vatanın, milletin ve devletin birliğine ve tekliline inanan herkes bu yönde tavır alabilir ve saygı görebilir. Milliyetçi söylemleri kullanarak Leninist bir strateji uygulayanlar aslında milliyetçiliği bir çeşit istismar edenlerdir. Ancak bunlar ulusalcı kesim içinde marjinal kalırlar. "Ulusalcı" denince bazılarının aklına İşçi Partisi'nin gelmesi de bilgisizlikten kaynaklanır. Peşin hükümlerle hareket etmemek gerekir. 1970'li yıllar çok geride kalmıştır. 2000'li yıllarda durum çok farklı seyir almıştır. İdeolojik çatıştırmaların yerini yeni bir emperyalizm olan küreselleşmenin ideolojisi olarak çok kültürlülük tezi almıştır. Etnik ve mezhep tuzakları ideolojilerin yerine önü açılan millî devletlerin önüne konmuştur. Dünün soğuk harp dönemleri geride kaldı. Milliyetçiliğe daha ziyade duygusal olarak sahiplenilenler gerekli eylem ve faaliyetlerle bunu destekleyemiyorlarsa Ermeni soykırımı iddialarında ve diğer bazı konularda olduğu gibi, o zaman gereğini yapanlara saygı duyulmalıdır (Erkal, 2013: 38).

Erkal'a göre, hem milliyetçi, hem de Marksist olma popülist bir anlayıştır. Fikri çizgi ve konum bu kadar büyük esnekliği kabul etmemektedir. Milliyetçi ve ulusalcı olabilmek için beynelmilelci yaklaşımlardan uzak durmak gerekir. Milliyetçiler, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerinden biri olan anayasada ifade edilen laikliği benimserler; ancak onu her ilkenin önüne geçirmez ve bir çeşit taassuba da sapmamaktadırlar. Millî Mücadele ile emperyalizmi Anadolu'dan kovan millî irade, bunu sadece laiklik için yapmamıştır. Milliyetçiler, devletçiliğe karşı değildir. Ancak bu devletçilik ideolojik bir tercih değil; Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde de görüldüğü gibi ülke ihtiyaçlarından doğan pragmatik bir tercihtir (Erkal, 2013: 38). Milliyetçilik, coğrafyaların vatansızlaştırılmamasının garantisidir. Milliyetçilik, önce Türk insanının sorunlarına eğilmeyi daha sonra ise insanlığa yaklaşmayı gerektirir (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 199). Milliyetçilik, aynı milliyetten olan herkesi kucaklar ve etnik ırkçılığı reddeder. Yöresi ve etnikliği ne olursa olsun, millî kimliği önemsemek ve ona sahip çıkmak, ülke menfaatlerini

korumak, yeni emperyalizmin bir şekli olan küreselleştirmenin olumsuz taraflarını görmek herkesin görevidir (Erkal, 2010: 266).

Kısacası, Erkal'a göre, milliyetçiliğin ırkçılıkla, faşizmle, sosyalizmle ve komünizmle ortak hiçbir yanı yoktur. Milliyetçilik, "birey için hiçbir şey" fakat "devlet için her şey" anlayışına dayanan İtalyan faşizmi ile asla bağdaşmaz. Milliyetçilik, tecavüzkâr emelleri dışlar. Milliyetçilik, milletlerin millî varlıkların ortadan kaldıran her türlü beynelmilel akımı yadsır. Bu yüzden Erkal'a göre, Türk milliyetçiliğinin kimseden alacağı tarihi bir ders yoktur (Erkal, 2010: 266-267).

Milliyetçiliği, "ulusal kapitalizm dönemine" özgü bir görüş olarak görmek büyük bir hatadır. Milliyetçiliğin burjuvazinin ve onun iktisadi sistemi olan kapitalizmin gelişmesiyle hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü Bilge Kağan'ın Orhun Abideleri'nde Çin uygarlığının ve kültürünün tesirinden kalınmamasına yönelik buyruğu, düşmana karşı güçlü olunması arzusu, "üstte gök çokmedikçe, altta yer delinmedikçe, senin ilini töreni kim bozar" dediği 730'lu yıllarda ne kapitalizm ne de burjuvazi vardı (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 199-200).

Erkal, "milliyetsiz sağ" ve "milliyetsiz sol"un olamayacağını ifade etmiştir. Ona göre, 2000'li yıllar milliyetsiz sağ ve milliyetsiz solun ülkemiz için taşıdığı tehlikeleri daha iyi görmemize ortam hazırlamıştır (Erkal, 2005: 26). Erkal, zamanla Türkiye'de siyasetin ekseninin sağ-sol ekseninden çıktığını ifade etmiştir. Ona göre, küreselci-milliyetçi, her şeye rağmen AB'ci-milliyetçi, millî devletçi-federasyoncu, Türk-Türkiyeli eksenine oturmuştur (Erkal, 2005: 28).

Erkal'ın milliyetçilikle bağlantılı olarak ele aldığı bir diğer konu, demokrasidir. Türk milliyetçiliği her zaman demokrasiden yana bir tavır takınmıştır. Demokrasi dışı uygulamalarda ve darbelerde en büyük faturayı milliyetçiler ödemiştir. Türk milliyetçiliği etnik taassup ve ırkçılıkla bağdaşmamaktadır. Parça reddedilmemekte, ama bütünü önüne de geçirilmemektedir. Demokrasi de etnik ırkçılıkla uyuşmamaktadır. Milletleşmeyi tahrip eden, çözülme ve bölünme yanlısı, federal rüzgârlara kapılmış olanlar, Türk milliyetçiliği ile ters düştükleri gibi demokrasi ile de ters düşerler. Türk milliyetçileri, bazı sağ ve sol liberaller gibi emperyal demokrasiye olumlu bakmamaktadırlar. Bugün birçok ülkede uygulanmaya zorlanan emperyal amaçlara hizmet demokrasisi, aslında demokrasinin kötü bir taklididir. O ülkenin yararına da değildir (Erkal, 2013: 39). Erkal, Türk milliyetçiliğini demokrasiyle bağdaştırırken Türkiye'nin çıkarlarının iradesinin hesaba katılması gerektiğini savunmuştur. Bu irade hesaba katılmadan Cumhuriyet de, demokrasi de istikrarlı ve uzun ömürlü olamaz. Cumhuriyet'in yaşatılması, demokrasinin sürdürülebilmesinin ortak paydası Türk milliyetçiliğidir. Bu bakımdan Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşları cumhuriyet, demokrasi ve milliyetçiliktir. Türkiye Cumhuriyeti'ni millî devlet olarak kurulmuştur. Demokratik olmayan cumhuriyet, cumhuriyete dayanmayan gibi milliyetçi olmayan demokrasi ve cumhuriyet de eksiktir. Bunlar aslında birbirini tamamlamaktadırlar (Erkal, 1999: 284). Türk milliyetçiliği, Millî Mücadele'yi yapan ve onu Cumhuriyet ile ve millî devletle taçlandıran millî iradenin ismidir. Türk milliyetçiliğini etnik düzeyde ırkçılık yapanlarla bir görmek, Millî Mücadele'yi millî devleti ve Türk tarihini reddetmektir. Türk milliyetçiliğine 250 milyonu aşkın Türk dünyası da Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları da sahip çıkar (Erkal, 2015: 190-191).

Erkal'a göre, 21. yüzyılda dünyanın yeniden küresel güce göre düzenlendiği, sınırların ve millî devlet yapılarının değişik yollarla değiştirilmek istendiği bir gerçektir. Bu yenedünya düzeni onu şekillendirmek isteyenlerin millî çıkarlarına uygun olacaktır. Şu halde dünya, onu yeniden kendi çıkarlarına göre düzenlemek isteyenlerin milliyetçiliğini göz ardı edemez. Ancak bu milliyetçilik Avrupa'da bir dönem görülen ırkçı rüzgârlardan esinlenmektedir. Kendi dışındaki kimseye hayat hakkı tanımamak ve dünyayı barış içinde paylaşmamak ırkçılığın alasıdır. Bundan dolayı bugün küresel güce dayalı bir ırkçılık vardır ve ona taşeronluk yapan yönetimler bulunmaktadır. Balkanlarda Büyük Sırbistan ve Büyük Arnavutluk iddialarının ortaya çıktığı bir dönemde, ulus devletlerin ve milliyetçiliğinin miadının dolduğu iddiasına katılmak mümkün değildir. Bu görüş bizim çıkarlarımız açısından değil; süper gücün bakışı ve çıkarları açısından doğru olabilir. Bu teorik bir iddiadır ve pratik değeri yoktur. Önü açılmış millî devletler etnik tuzaklarla demokratikleşme adı altında güçsüzleştirilirken ve ufalanırken küresel güç olan Amerika, dünya egemenliğinde daha ileri noktaya gelmektedir. Avrupa'da Almanya ulus devlet olarak daha da güçlenmiştir. Hatta Avrupa Birliği içinde arka bahçesinde kendisini destekleyecek ülkeciklerde yaratmıştır. Dağılan millî devletlerden yine millî devletler doğmuştur. Meselâ, Çekoslovakya'dan Çek Cumhuriyeti'ni ve Slovakya'nın, Yugoslavya'dan Makedonya, Kosova, Karadağ, Sırbistan, Slovenya ve Hırvatistan gibi devletler ortaya çıkmıştır (Erkal, 2013: 39). Bu anlamda millî devletler ortadan kalkıyor propagandaları küresel gücün egemenliğine karşı direnci kırmak için çıkarılmaktadır (Erkal, 2013: 38).

2.3.2. Muhafazakârlık

Erkal'ın kültürle bağlantılı olarak ele aldığı diğer bir konu, muhafazakârlıktır. Erkal'a göre, sosyal bilimlerde yöntem konusu ile ilgili bilim adamları hata kaynakları üzerinde dururken, bazı kavramların asıl manalarının dışında düşünüldüğünü belirtmişlerdir. Araştırmacıları ve düşünürleri hataya sevk eden, peşin hükümlü yapan bu değerlendirmelerden kaçınılması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Gerçekten ne anlama geldikleri bir tarafa bırakılan ve ne olmaları gerektiğinden hareket edilen bazı kavramların esiri haline geldiği görülmüştür. Bu kavramlardan biri de, muhafazakârlıktır. Çoğu kimse kendi arzu ve gayelerine göre buna şekil biçmiş ve anlam vermiştir. Bazen bundan dolayı muhafazakârlık her türlü gelişmeye karşı çıkış ve tutuculuk zannedilmiştir. Kavramı benimseyenlerce de konu yeterince ortaya konmuş değildir (Erkal, 1989: 15). Anlaşılacağı üzere, muhafazakârlık sosyal bilimlerde anlaşılması ve aktarılması zor kavramlardan bir tanesi olarak görülmektedir.

Muhafazakârlık, bir milleti, öteki milletten ayıran vasıflarının korunması ve korunarak geliştirilmesi çabasıdır. Muhafazakârlık, kültürel ve politik anlamda istikrarlı kılan değerlere bağlı kalmak ve onları tahrip etmeden yeniliklere açık olmaktır (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 204). Erkal'a göre, muhafazakârlar, değişmeye romantik bir gözlük ile bakmazlar ve gerçekçidirler. Yenilik ve değişimin cazibesine kapılarak manevî kültürün önemli bir bölümünü devre dışı bırakarak akılcı, faydacı ve maddecî bir felsefede kurtuluşu aramak hüsrarla sonuçlanmıştır. Bundan dolayı, günümüzde bilhassa, Batı sanayi toplumları muhafazakârlaşma eğilimi içine girmişler, toplumu koruyucu politikalar geliştirmişlerdir. Ekonomik kalkınma meselelerini çözen ve refah toplumu haline gelen ülkeler, sosyal ve kültürel hastalıklarla uğraşır olmuşlardır. İnsanoğluna 20. yüzyılın en önemli derslerinden birisi de bu olmuştur (Erkal, 1989: 16).

Her siyasi ve sosyal akımın kendi içinde kendini yenileme, yeni duruşunu belirleme ve geçmişten, pratikten ders alma ihtiyacı muhafazakârlar için geçerli bir davranış şeklidir. Nitekim küresel rüzgârların etkisiyle üretimden çok tüketime öncelik verilmesi, fertçilik, kimliksizleştirme gibi konularda tavır alışları vardır. Modern ve geleneklerin birlikte düşünülmemesi, alkol ve uyuşturucuya, cinsel sapmalara karşı tavır, ailenin ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesi, insanın yalnızlaştırılmasının önlenmesi, egemenlik devri gibi konularda “yeni muhafazakârlık” olarak ifade edilecek tavır alışlar görülmektedir (Erkal, 2014: 155).

Muhafazakârlık, toplumlara ve onların kültürlerine göre itibardır. Beynelmîl ve bütün toplumları kavrayacak bir muhafazakârlık olması olağan değildir. Bundan ötürü, korunacak ve geliştirilecek olanlar her topluma göre değişen unsurlardır. Bunların kapsamı değişiktir. Bu bakımdan, Batı ve Türk muhafazakârlığını, korumacı ve devamlılığını esas alan metot benzerliğinden hareketle her iki muhafazakârlığı da aynı ideolojinin farklı yanları gibi görmek yanlıştır. Türk toplumun son yıllarda daha fazla muhafazakârlaştığı araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Ancak bu köklü ve fikri derinlikten çok tepki şekle dayanmaktadır. Ancak bunu sadece Türkiye'nin iç dinamikleriyle açıklamak doğru değildir. Özellikle küreselleştirmelerin etkileri burada da görülmektedir. Her toplum çeşitli sapmalara ve uyuşturmaya karşı korumacı tedbirler almaktadır. Günümüzde ülkelerin bünyelerini her türlü sapmaya açık ve kendi haline bırakma anlayışından uzaklaşmaktadır. Dünya kültürel ve iktisadi hayattan birçok alana kadar kontrollü bir serbestleştirme peşindedir. Özgürlükçülük ütopyalaştırılmaktan kaçınılmaktadır. Muhafazakârlık, kırsallaşma, köylüleşme ve şehre uyumsuzlukla ögünme de değildir (Erkal, 2014: 155-156).

Erkal, muhafazakâr bir politikanın halk ile aydın arasındaki sosyal mesafenin büyümesini önleyeceğini savunmuştur. Ona göre, muhafazakârlık, aydınların içine düşebilecekleri kimlik krizinin atlatılmasına yardımcı olur. Zamana ve yere ve yeni ihtiyaçlara göre yeni bir takım sosyal dengelere varmada, yeni politikalar oluşturmada muhafazakâr yapı kazanan toplumlar daha avantajlı olmuşlardır. Polemikleri ve kavram anarşisini aşamayan toplumlar yaratıcı ve üretici olamamışlardır. Bunun için asgari müştereklerde birlik ve beraberlik şuurunun geliştiği çok sesli demokratik toplumlar daha kolay mesafe alabilmişlerdir. Bu bakımdan gençlik ayrı bir önem taşımaktadır (Erkal, 2000b: 14).

Bilindiği üzere, kültürün iki temel işlevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki yenilikçi ve gelişmeci tavır, ikincisi ise muhafazakâr tavidir. Tanzimat dâhil çeşitli yenileşme hareketlerinin tam bir başarıya ulaşmamasının sebepleri arasında, yenilikçi ve reformcu tavır takındığımız dönemlerde kültürümüzün medeniyete meydan okuma, ona anlamlı katkılar yapacak seviyede olmadığı gerçeği vardır. Yaratıcı ve zengin özelliklerini nispeten yitiren kültürün, yabancı kültür ve onun fiziki maddeleşmiş yüzü olan medeniyetten neyi, ne ölçüde alacağını kestirememesi tarihi- sosyolojik bir gerçektir. Asıl alınması gerekenler (zihniyet) bir tarafa bırakılıp daha açık ve net olan kalıp ve şekiller somut olanlar üzerinde durulmaktadır. Böyle bir yenilikçi tavır sosyal mesafeyi büyütmektedir (Erkal, 1989: 16-17).

Erkal, toplumu bir takım tehlikelerin beklediğini bu tehlikelerin körü körüne geçmişi taklit kadar millî kültür kökünden kopmak şeklinde görülebileceğini ifade etmiştir. Bu kopuş yabancı bir kültür dairesine girmek kadar, millî bağımsızlıktan da taviz vermek, devletin millî ve üniter yapısının değiştirilmeye zorlanması anlamını taşır. Muhafazakâr bir yapı sağlanamadığı zaman zaman ortaya çıkabilecek ve asrileşme olarak ifade edebilecek olan liberalleşme, küçülen ve hızlı değişen dünyamızda çözüm eğilimlerini arttırmıştır (Erkal, 2014: 156).

Erkal, medeniyetçi-muhafazakâr tavrı da değişme açısından şu şekilde ifade etmiştir. Ona göre, muhafazakârlık bir tavır olarak iktisadi gelişmeye karşı değildir. Sanayileşmeden tedirgin olan ve teknolojinin yarattığı işsizliğin uzun dönem sürmesi karşısında, eski orta sınıflar olarak bilinen bazı meslek sahiplerinin muhafazakâr siyasi hareketlere katıldıklarını söylemek mümkündür. Büyük sanayi karşısında birleşemeyen küçük sanayi kuruluşlarının büyük kuruluşlara tepki olarak muhafazakâr bir eğilim içinde olabilecekleri mümkündür (Erkal, 2014: 157).

Türk kültür tarihimizde Osmanlı Devleti'nin çöküşünü durdurmak ve devleti kurtarmak için ortaya atılan Osmanlıcı, Türkçü, İslâmcı ve Batıcı akımlar görülmüştür. Bunlardan Batıcıların görüşleri, medeniyet alıcısı olmaktan çok, bir toplumu diğer toplumlardan ayırt etmeye yarayan manevî kültürün değiştirilmesiydi. Bunlar, manevî kültür alanlarında değiştirmeci tavırları ile dünü, yani belli bir kültür birikimi reddederek Batı kültür dairesi içinde Türk kültürünü eritmeyi amaçlıyorlardı (Erkal, 2000b: 16). Muhafazakârlar ise, manevî kültürün değiştirilmesine karşı çıkararak maddî kültürde gerekli ve faydalı olanların alınması görüşünden hareket ediyorlardı. Bu tavır onların gelişmeci ve medeniyetçi olduklarını bize göstermektedir. Değişmenin doğurabileceği kötü sonuçlar ortaya çıkarsa tekrar geriye dönüş imkânının kalmayacağını hesaba katmak gerekmektedir. Kültürde kopukluk yaratmanın insan hayatında kesiklik yaratmak gibi değerlendirilmesi gerekmektedir. Tecrübe olsun diye bir insanı öldürmek söz konusu değildir. Sistemsiz ve metotsuz aceleci yenilikçi tavır, örf ve âdetleri ve toplumun işleyen sistemini sarsabilir. Bunların zedelenmesi toplumun kolektif vicdanında yaralar açarak temel değer hükümlerini ve müesseseleri yıpratır. Bunların yıpranması, bizzat zaman içinde bunların çağdaştırılmasını zorlaştırabilir ve toplum için faydalı değişimleri önleyen değişimler olarak ortaya çıkar. Örf ve âdetler, gelenekler bunların yazılı hukuka geçmiş şekilleri, fert ve sosyal grupların toplum ve bizzat fert aleyhine davranışlarını engeller. Bu davranışları doğru kanallara çeker. Toplumun temel fonksiyonlarından birisi de üyelerine uygun sosyal roller kazandırmaktır. Aslında örf ve âdetsiz sosyal yapı düşünmekte zordur. Çünkü, bunlar sosyal ilişkileri düzenlerler (Erkal, 2000b: 16-17). Toplum toplumu yapan, ferdi sosyalleştiren bu kuralların çoğu kere insan mantığı ve akılı ile değerlendirilemeyeceğini söylemek mümkündür. Ferdi hafızanın ve şuurun üzerinde kolektif şuurun bir parçası haline gelmişlerdir. Zaman zamanda ferdi duygu ve düşüncelerini ve davranışlarını da yönlendirerek somutlaşmışlardır. Bu bakımdan, yenilik ve değişme diye manevî kültürün önemli bir bölümünü teşkil eden örf ve âdet ve geleneklerin devre dışı bırakılarak akılcı, faydacı ve maddecî bir felsefenin ışığında radikal reçetelerle yeni bir toplum kurma hayalleri veya kurtarma gayretleri aslında topluma en büyük kötülüğü yapmaktır. Hele bu alışkanlık haline gelirse, o toplum sayısız defalar kurtarılmış teşebbüslerine sahne olabilmekte ve siyasi ihtirasların önüne geçmek mümkün olamamaktadır. Bu bağlamda, canlı bir organizmanın değişiminin tabii olduğu gibi, toplumların da dengeli ve istikrarlı gerekli alanlarda organik bir değişim içine girmeleri toplumun geleceği bakımından daha doğrudur. Bu tür değişimler toplumların âdeta nefes alışlarıdır (Erkal, 2014: 157-158).

Erkal, muhafazakârlığı, ahlâkîlik ve inanç açısından da ele almıştır. Muhafazakâr yaklaşımda ferdi hak ve hürriyetlerini, teşebbüs gücünü inkâr etmeyen, ancak ferdi aşan hususların bulunduğu da bir gerçektir. Ferdi şuur ve vicdanı aşan bir bakıma tabii düzen, diğer taraftan ilahi bir determinizmin bulunduğu görüşü, ferdi kader fikri ile bağlamaktadır. Bu kader görüşü ruhu teskin edici, ferdi her türlü aşırılıklardan koruyucu bir emniyet subabıdır. Ferdi mistisizme, uyuşukluğa götürmek yerine, onu daha çok atılgıncı kılmanın moral çerçevesini çizmektedir. Bundan dolayı, ferdi çeşitli tavır alışlarında ahlaki ve manevî inanç meselesi ön plana doğru çıkmıştır. Her şeyi akıl ve mantığın dar kalıplarına sokmak olanağımız yoktur. Sosyal hayatta akılla ve pozitif değerlerle çözülmeyecek birçok örnek vardır (Erkal, 1989: 19).

İstikrar, düzen arayışı ve eşitlik kavramları muhafazakârlıkla yakından ilişkisi olan kavramlar arasındadır. Erkal, muhafazakârların fevri hareketlerden kaçınan, istikrar ve düzen arayan özellikleri gibi, çeşitli alanlarda eşitlik kavramına bakışlarının farklı olduğunu dile getirmiştir. Gerek eğitimde, gerek gelir dağılımında veya diğer konularda matematik bir bölüşümün ötesinde eşitlik konusunu ele almaktadır. Böylece, romantik bir eşitlik yerine, daha gerçekçi, fert ve toplum menfaatlerini ön plana alan bir anlayış esastır. Mutlak ekonomik eşitlik yaratmanın ütopya olduğunu bilen muhafazakârlar, fakirlikte eşitlik anlayışına karşıdır. Ancak, kulağa hoş gelen eşitlikçi tezler, muhafazakârların aleyhine radikaller

tarafından kullanılmaktadır (Erkal, 2014: 158).

Muhafazakârların değişmeye karşı peşin olarak olumsuz bir tutum sergilediklerini söylemek günümüz şartlarında doğru bir şey değildir. Erkal'a göre, değişme toplumları daha çok bütünleştiriyor ve birlik haline sokabiliyorsa bu son derece önemlidir. Ancak, değişme, toplumları çözülme sürecine yönlendiriyorsa, böyle bir değişme sadece değişme olduğu için kabul edilmesi zordur. Önemli olan toplumun düzensiz ve istikrarsız dönemleri atlatabilmesi veya bu dönemlerle karşı karşıya kalmamasıdır. Böyle bir değişme fikri muhafazakârların aslında gelişmeci olduklarını, aslımı bozmadan müesseseleri çağın ihtiyaçlarına uygun hale getirmeyi amaçladıklarını ortaya koymaktadır. Muhafazakârlar tabiatıyla ütopyacı değişme modellerinden uzak durmuşlar ve değişmeye, toplum yapılarına, yere ve çağa göre itibari olarak yaklaşmışlardır. Denenmemiş hayali reçeteler somut olarak gerçekleşmediği sürece pratik bir değer taşımaktadır. Sosyal düzen aslında karmaşık görülmesine rağmen, kendi içinde tutarlı ilişkiler düzeninden oluşur. Yapı ve yapıyı oluşturan fonksiyonlar birbiri ile yakından ilişkilidir. Fonksiyonunu yitirmeyen unsurlar, araçlar devre dışı kalmamalıdır. Yapıda fonksiyonları meydana getiren çeşitli müesseselerdir. Sosyal hayatta gelenekselleşmiş kurallar ve normlar toplumda kolay ve peşin sosyal kabul görmedikleri gibi, insan aklının ani tezahürleri ile dışlanmamalıdır. Bu normların yerine geçecek ve toplumda işleyen bütünü aksatmayacak görevler yüklenebilecek müessese ve kurallar getirilmediği sürece gelenekselleşmiş kurallardan vazgeçmek gereklidir. Getirilecek yeni kurallar toplumların sosyal konjonktüründe boşluk ve kopuklukta yaratmamalıdır (Erkal, 2000b: 20-21). Hiçbir toplumda "eski", eski olduğundan dolayı atılmamalı, "yeni" de yalnızca yeni olduğundan dolayı kabul görmemelidir. Muhafazakâr düşüncedeki korumacı görüş toplumun sosyal ve kültürel kişiliğini sağlar. Muhakkak ki, önemli olan toplumun tarih sahnesinden silinip gitmemesidir. Bu noktada diğer bazı konularda olduğu gibi muhafazakârlar liberallerden ayrılmışlardır. Muhafazakâr anlayışta müdahalecilik ve korumacılık hâkimdir. Her şeyin zaman içinde dengeye kavuşacağını beklemek liberallerdeki tabii kanundan medet ummak, muhafazakârlığın özü olan korumacılığa karşıdır (Erkal, 1989: 22-23). Bu bakımdan, liberal bir ekonomik politika da farklı tonlarıyla hâkim olan "bırakınız yapsınlar-bırakınız geçsinler" anlayışı ve devlete sadece jandarma görevini tanımak muhafazakâr bir politikada geçerli olması mümkün değildir. İktisadi alanda muhafazakârlar müdahalecidirler ve yerli ürünün korunmasından yana olmuşlardır. Diğer ülke ekonomilerini tamamlayıcı belirli ürün üretebilen bir yapıdan çok, rekabet gücüne sahip olabilecek sanayi malların üretimini esas almışlardır. Sanayiciyi ithalatçılığa, döviz, repo, borsa veya kısa vadeli spekülatif ticari faaliyete özendirilen bir ortam sanayileşmeden nisbi olarak vazgeçildiği kuşkularını artırır. Sanayileşmeden, sanayi toplumu olmadan hizmetler sektörüne ağırlık vermek kaynakların yerinde kullanılmaması sonucunu verir. Tarım ürünlerinde de üreticiyi koruyucu bir politika izlemişlerdir. Yerine göre ithal ikame yerine göre ise, ihracata dayalı sanayileşme tercihini yapmışlardır. Esas takip edilen yol millî menfaatlerdir (Erkal, 2014: 161). Muhafazakârlar, stratejik önem taşıyan madenlerin ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin özelleştirilmesine, hele bunların zamansız yerli ve yabancı sermaye ayrımı yapılmadan devrine karşıdır. Bu kuruluşların bir ya da iki yıllık kârları karşılığında yabancılara bağışlanmalarını kabul etmemektedirler. Milletler arası bazı kuruluşların reçeteleri ile ekonomik kalkınmaya çalışmak istenen sonucu çoğu kere vermeyebilmektedir. Bu kuruluşlara bağlı olarak ekonomik politika uygulayan ve üretimini belirli tamamlayıcı mala göre yönlendiren ülkeler ekonomik krizlerden daha çok etkilenirler. Dış borçlanmanın itibarla ilgisi vardır. Ancak borcun tehlikeli bir sınıra ulaşması, ülkeyi dış yönlendirmelere ve baskılara açık hale getirebilmektedir. Muhafazakârlar, ferdi menfaat ile toplumun menfaatini dengelemeye ve birbirine paralel tutmaya çalışmaktadırlar. Ferdi teşebbüs millî menfaatlere uygun faaliyet gösterebilmeli, kamu ahlâkını bozucu yönde çalışma içinde olmamalıdır. Kâr motifi reddedilmemekle beraber sosyal fayda da hesaba katılabilmelidir. Yaratılan millî gelir kadar, onun gelir grupları arasında adil dağılıp dağılmadığı da önem taşımaktadır. Refahın toplumda yaygınlaşması esas olabilmelidir. Taşınır ve taşınmaz mülkiyetin belirli ellerde toplanmasının yerine, toplumda adil dağılımı gereklidir. İnsan sadece üreten ve tüketen bir maddî yapı değildir. Bu bakımdan, sadece ürettiği mallar ve hizmetler dolayısıyla hatırlanmamalıdır. Bir ülkede benimsenecek iktisadi sistemin dokusunu besleyecek zihniyet ve milliyetçi görüş canlı ve etkili değilse, o sistem mükemmel dahi olsa başarı sağlanması mümkün değildir. Fert toplum dengesinin bozulmaması da gerekir (Erkal, 2000b: 22). Muhafazakârlar çalışma hayatında uygulanacak sosyal politika araçlarına liberallerden daha çok bağlıdır (Erkal, 2014: 162).

Erkal, liberal görüşte olanlar ile muhafazakâr görüşte olanları karşılaştırmıştır. Ona göre, liberal, yaşadığı gibi inanmaya açık, muhafazakâr ise, inandığı gibi yaşamaya çalışan bir kimsedir. Muhafazakâr, gelenekleri yıkıcı uygulamalara karşı çıkandır. Muhafazakâr, insanlıktan önce Türk insanının meselelerine kafa yorandır, din derslerinin mecburi olmasını benimseyendir, yabancı dille eğitim ve öğretimin ülkeyi sömürgeleştireceğini bilendir, müstehcen ve bozucu, cinsel sapmaları arttıran yayınlara karşı çıkandır.

Muhafazakâr, aynı zamanda ütopyacığa varan bir hürriyetçilik anlayışını benimseyen, Batı ve Yunan klasiklerinden daha ziyade Doğu ve yerli klasıklere önem veren bir çizgiyi ortaya koyan ve millî kültürcü görüşü benimseyendir (Erkal, 1989: 24). Muhafazakâr, millî ve dini gün ve aylara daha kolay uyum sağlayandır. Muhafazakâr, bir liberal gibi yeni soy kütüğü ve arayışı içinde değildir. Muhafazakâr, 1940-1950 yılları arasında ön plana geçen ve Atatürk dönemindeki millî kültür politikasına ters düşen hümanist kültür, Grek ve Latin köklerine dönmeyi hedefleyen anlayışa karşıdır. Anadolu üzerinde yeni mitolojiler yaratma fantezisi içinde değildir (Erkal, 1989: 24).

Erkal'a göre, muhafazakârlar, düzeni yıkıp yerine yeni düzen kurma peşinde değillerdir. Onların geleneksel toplumu yeniden nasıl kuracakları şeklinde meseleleri yoktur. Muhafazakâr reformculuğun gereği olarak aksayan yanların düzeltilmesi esastır. Toptancı ve ütopyacı değerlendirmeler insan aklının fantezileridir. Devrimcilik, rasyonalizmin en uç noktasıdır derken herhalde maceracılığın ve hayalciliğin devrimci teori tarafından beslendiği ileri sürülmektedir. Bu yönüyle de muhafazakârlık yıkıcı değil, yapıcıdır. Sadece mevcut düzeni savunmak bir muhafazakârın görevi de değildir. Mevcut bozuklukları görerek, araştırarak tespit etmek ve hayalci olmayan çözümler getirebilmek esastır. Statükocu olmadan, gelişmeye açık ve gerçekçilikten kaynaklanan yapıcı düşünce, toplumun geleceğinin garantisidir. Körü körüne geçmişî taklit ve tarihin çarkını geriye çevirmekle bir şey halledilemeyeceği gibi, tarihten gelen ve milletlerin kimliği olan kültürden koparak yabancılaşmakla da bir yere varılamamaktadır (Erkal, 2014: 162).

Erkal, muhafazakârlığın liberal ve sol akımlarla olan ilişkisine de açıklık getirmiştir. Ona göre, hürriyetçilik, serbestlik ve sınırsızlık, bireyi öne çıkarmak, devlete soğuk bakmak, müdahalesizlik gibi anlamlara gelen liberallik, geniş fikir hürriyetine taraftar olduğundan sol bölücü ve ırkçı akımlarla çeşitli ittifak ve koalisyonlara girebilir. Sol akımların liberallerin romantik eğilimlerinden çoğu kere faydalandıkları bir gerçektir. Batı Avrupa'da siyasi gelişmeler tarihi açıdan ele alınırsa, zaman zaman liberallerin sol partilerle ortaklık kurdukları görülmektedir. Liberallerin hürriyetçi tavırları sola çeşitli imkânlar sağladığı ve rahat çalışma ortamı gerçekleştirdiğinden dönem dönem aralarında demokratik ittifak sağlanabilmektedir. Bu ittifak, solu güçlendirdiği ve güç dengesini sol lehine değiştirdiği oranda, bizzat sol tarafından bozulabilmektedir. Liberallerin hayat anlayışı, menfaat, ahlâkîlik ve maneviyat konularında da tavırları farklıdır. Muhafazakârlar arasından sağ veya sol muhafazakârların çıkmadığı bilinmektedir. Buna karşılık İngiltere'de ve bazı diğer ülkelerde olduğu gibi, "sağ kanat liberaller", "sol kanat liberallerden" söz etmek mümkündür (Erkal, 2000b: 24).

Fransız Devrimi'nin hürriyet, kardeşlik, eşitlik gibi prensipleri ile birlikte laik ve liberal anlayış kiliseye ve aristokrasiye karşı bir ihtiyaç olarak savunulmuştur. Günümüzde ise, Fransa'da laikliğin manevî değerleri zedeleyip zedelediği tartışılmaktadır. Şehirlilerin siyaset sahnesine çıkışını belgeleyen bu önemli olay, Fransa burjuvazisine has bir muhafazakârlığı beraberinde getirmiş ve Avrupa'da milliyet akımlarını körüklemiştir. Bu muhafazakârlar, bizden farklı olarak müstemlekeci yani sömürgeci olmuşlardır. Batı'daki 19. yüzyıl muhafazakârı büyük arazi sahibi asillerin, hanedanların ve kilisenin yanındaydı. Bugünün muhafazakârı ise, Batı'da halkla kaynaşmış ve daha fazla seküler hale gelmiştir. Bizde ise insanın insanı istismarını önleyici değer hükmümüz ve farklılıkları kabul eden tevhit anlayışımız yabancı dini grupları eritmeyi ve yok etmeyi önlemiştir. 300 seneden fazla Osmanlı ile iç içe yaşayan farklı din ve kavimlere mensup insanların toplumda bir yabancılar meselesi olmamıştır. Ama geçmişî 30 seneye yaklaşan işgücü göçünün bulunduğu bazı Batı Avrupa ülkelerinde bugün bir yabancılar meselesi ve yabancı düşmanlığı görülmektedir (Erkal, 2000b: 24-25). Doğu'da İslâm dinine karşı liberallik, laiklik, adalet, eşitlik isteklerinden doğan bir hareket görülmediyse, bunun sebebini farklı dinlerin sosyal hayatta yaptığı tesirler de aramak gerekir. Böylece, kolay ve basit genellemelerden kaçınmamız lazımdır (Erkal, 2014: 163).

Erkal'a göre, muhafazakârlığın beynelmilel, yani herkes tarafından kabul edilme durumu önemlidir. Erkal'a göre, Batı'da insanlar arasında ırk, din, azınlık, milliyet farkına bakış Doğu'dan farklıdır. Bu durum Batı kültürünün kültür çevresi içinde düşünülmelidir. İnsanların doğuştan farklı olduğu doğal haklarının bulunacağı görüşü, Batı'da bizden farklı hiyerarşiyi doğurmuş, aristokrasiyi bir dönem tarih sahnesinde ön plana çıkarmıştır. Batılı muhafazakârların bu gibi konularda Türk muhafazakârlarından farklı düşünceleri, farklı din ve kültürden kaynaklanmaktadır (Erkal, 1989: 24). Doğuda ise, toprak aristokrasisini reddeden, sermayenin belirli ellerde toplanmasını önleyen bir sosyo-ekonomik model geçerliydi. Bu model, Türk'ü İslâm'la kaynaştıran töre ile İslami zihniyetin ürünü olmuştur. Bu bakımdan, bütün dünyada, farklı toplumlarda muhafazakârların aynı düşünceye, aynı zihniyete, dine ve geniş çerçevede içinde kültüre sahip olacağını farz etmek bir çelişkidir. Toplumların birbirine ters gelen örf ve âdetleri, sosyal hayatı şekillendiren dinleri bulunmaktadır. Bizde tabii ki, İslâmiyet Türk muhafazakârlığını

belirleyen önemli bir faktördür. Bu yönleriyle de muhafazakârlık liberal ve sosyalist akımlarda olduğu gibi beynelmileci bir karakter taşımamaktadır. Her topluma göre değişen millî kültür unsurlarıdır (Erkal, 2000b: 25). Bir Kıbrıs Rum kesimi muhafazakârı ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti muhafazakârının birleşeceği konulardan birisi, belki de en önemlisi “ateist” olmamaktır ve Allah’a imandır. Bunun dışında fazla ortak nokta bulmak güçtür. Konu millî menfaat ve millî kültüre ait alana girdikçe, görüş farklılıkları artacaktır (Erkal, 2014: 163).

Erkal’ın bunlara bağlı olarak ele aldığı diğer bir konu, “milliyetçi-muhafazakâr” ilişkisidir. Muhafazakârların, içinde yer aldıkları toplumları daha kudretli yapmak için çaba göstermeleri ve millî çıkarları korumaları doğaldır. Dolayısıyla muhafazakârlığın dışı kapalı olarak düşünülmesi ve totaliter rejimlerle özdeşleştirilmesi doğru değildir. Her ne kadar kendi varlığını muhafaza etmek için kendi dışında yer alan milletleri kendine köle yapmak hakkını kendinde gören liderler ve rejimler de görülmüşse de, ırk üstünlüğü tezi ile yola çıkan bu otoriter rejimler istilacı emeller gütmüşlerdir. Nasyonal sosyalizm, faşizm ve komünizm gibi ideolojiler karşısında muhafazakârların tavrında bazen çelişkili örnekler görülmüşse de muhafazakârların demokrasiye inandıkları için bu gibi otoriter ve totaliter rejimlerin aldatmacalarına uzun süreli kandıklarını ileri sürmek doğru değildir. Irk üstünlüğü ve sınıf egemenliği tezleri sonuçta farklı değillerdir. Bir bakıma, Doğu Bloku rejimleri ve onların devrimci merkezi olan Sovyet Rusya, Demirperde kalkanı arkasında müsamahasız, tepkisiz katı birer muhafazakâr özellik taşımaktadırlar. En ufak insanca yaşama ve hürriyetlere sahip olma istekleri gerekirse kanla bastırılabilir (Erkal, 1989: 26-27). Polonya’da sürdürülen baskı ve devrimci merkezden kaynaklanan devlet terörü gibi, Macaristan, Çekoslovakya işgalleri, bu bloktan olmayan, fakat komünist bir azınlık grubun kurulacak rejimi desteklemek ve sosyalizmi kurtarmak davetiyle Afganistan’a giren Sovyet işgalci güçlerinin davranışının altında tepki veya reform dahi kabul etmeyen rejimin katılığı yatmaktadır. Bu tip bir muhafazakârlık kabul edilmemelidir. Günümüzdeki yenilikçi hareketler ve yeniden yapılanma, ideolojiden vazgeçilmediği sürece ırkçı bir vitrin değişikliğidir (Erkal, 2000b: 26). Erkal, diğer taraftan, bazı Batılı ülkelerin menfaatlerine ters düşen muhafazakâr iktidarlardan hoşlanmadıklarını ifade etmiştir. Bu iktidarlardan kurtulmaları ve pazarlık gücünü arttırabilmeleri için çeşitli tertipler içine girebilmişlerdir. Bu bakımdan, mevcut iktidarı köşeye sıkıştırabilmek için kendilerine ters görüşlere, bölücü akımlara da destek çıkmaları beklemek mümkündür. Batı bazı İslâm ülkelerinde, Afrika’da, Orta Doğu’da, Asya’da sosyal ve ekonomik yapıdaki çeşitli meseleleri istismar ederek taraftar bulup aşırı sol hareketlerin millî ve manevî değerleri yıpratmasını kültürü yozlaştırmasını âdeta iştahla seyretmektedir. Toplumların millî ve manevî değerlerini muhafaza etmeleri değil, bunların ve millî kimliğin kaybolması, ülkenin Marksizm’e kayması tercih edilebilir. Zira onlara göre, bu duruma gelen ülkeyi Marksizm ve Sovyet etkisinden kurtararak Batı menfaatlerine hizmet eder hale getirmek, diğer alternatifleri ortadan kaldırmak kolay olacaktır. Eğer bu yol gerçekleşirse, komünist hareket ve rejim zaten millî ve manevî değerleri zedeleyeceğinden, kendileri içinde tehlike ve engel teşkil edebilecek olan unsurlar dolaylı olarak ortadan kalkmış olacaktır. Boşlukta bırakılacak insanlar için müziğinden diline, örf ve âdetlerine kadar bir kültür pazarı doğacak, ardından ekonomik istismar kültürel yabancılaşma üzerine kurulabilecektir (Erkal, 2014: 164).

Erkal, tarihi olan ile çağdaş olanın birbirini tamamlayacağını ve köksüz bir ağacın yaşayamayacağı gibi mazisini unutmamış bir milletinde yaşayamayacağını belirtmiştir. Geçmişten kaçmaya çalışmak, onu tekrar yaşayabilmek kadar olanaksızdır. Sadece tarihe sahip olmak da yeterli değildir. Ortak mirasın korunmasında ve nesiller boyu ona süreklilik kazandırılmasında ferdi şuurun üzerinde toplum katında paylaşılan millî şuur hissedilmediği sürece, ne sınırlar ne de ekonomik menfaatleri korumak mümkün değildir. Türkiye Cumhuriyeti’i köklü ve geleneği olan bir devlettir. Bu yönüyle, Türk tarihinin muhafazakâr yönü, bizi bugün Türkiye Cumhuriyeti’ne ulaştırmıştır. Tarih sahnesinden silinen her bir Türk devleti yeni kurulana bir takım tecrübe ve birikimleri sosyal miras olarak devretmiştir (Erkal, 2014: 165).

Erkal, muhafazakârlık ve reaksiyonerlik arasındaki ilişkiye de değinmiştir. Reaksiyonerler, her çeşit yeniliğe karşı olan ve her kuruma çağlar öncesindeki vasıflarıyla yaşatmak eğilimindeki radikallerdir. Muhafazakârlar ise, değişmeyi toplumda müspet sonuçlar doğurması halinde göreceli bir değerlendirmeye tabi tutarak kabul etmişlerdir. Uyuşturucu kullanımının artışı da sosyal yapı da bir değişimdir ama çözülme ile ilgilidir (Erkal, 2000b: 29). Toplumun taviz vermemesi gereken konularda koruyucu, Türk aile yapısı, demokratik rejim, ahlâk anlayışımız, Türkçemiz, dinimiz, hayatımıza yön veren değer hükümlerimiz, sanat, edebiyat ve musikimiz, millî tarihimiz gibi bozulmaya ve yanlış yönlendirmelere müsaade edemeyeceğimiz örf ve âdetlerimiz, değişmesi zorunlu olan konularda ise, reformcu ve değişme yanlısı bir tavır ortaya koymak gereklidir. Bunlara da verebileceğimiz örnekler ise, kuralları zorlama, laubalilik, israf, görev sorumluluğundan kaçma, gösteriş tüketimi, ilim ve tekniktir (Erkal, 2000b: 29).

Erkal, dünyada önemli sosyal olayların olduğunu ve muhafazakârlaşmaya dönük eğilimlerin ön plana çıktığını vurgulamıştır. Ona göre, dünya bugün muhafazakâr toplum yapısına geçememenin sancılarını çekmiş ve tekrar muhafazakârlaşmanın yollarını aramıştır. Amerika’da, Almanya’da ve İngiltere’de hatta Sovyet Rusya’da alkol, uyuşturucu ve sapma davranışlara karşı tedbirler alınmaktadır. Muhafazakâr yapıya geçiş ortamını sağlayan önemli olaylar cereyan etmiştir. Aslında, bunlar müspet ve menfi tesirleriyle birer depremdir. Bu depremlerin yıkıntı ve buhranlarını atlatmak için insanlık son birkaç asırdır gayret göstermektedir. Özellikle, Batı’da Fransız Devrimi sadece Fransa’da tabakalaşma piramidini değiştirmekle kalmamış, aristokrasinin statü ve itibar kaybetmesini, şehirlilerin tarih sahnesinde müteşebbis, yaratıcı bir güç olarak doğmasını hazırlamıştır. Şehirliler, faaliyet gösterdikleri zanaat, ticaret, imalat ve daha sonrada hizmetler gibi alanlarda kullandıkları metotlarla dikkati çekmişlerdir. Kâr, rasyonel çalışma ve üretim faktörlerinin esas alınması bu döneme rastlamaktadır. Fransız Devrimi Fransa’da ve Fransa tipi toplumlarda muhafazakâr düşünceyi temsil eden aristokrasi ve kiliseyi zor duruma düşürdüğünden, Batı’da şehirlilerin bu akımı temsil ettikleri tarihe kadar bir kopukluk doğmuştur (Erkal, 1989: 26-27). Ancak, bu kopukluk, kilise ve aristokrasinin muhafazakârlığına tepki olarak doğmuşsa da, zamanla getirdiği yeni yapı ve zihniyeti yerleştirmiş ve muhafazakârlaştırmıştır. Milliyetçilik ve muhafazakârlık böylece birleşmiştir. Şehirlilerin muhafazakârlaşmadığını ileri sürmek doğru değildir. Fransız Devrimi milliyet fikrini geliştirmiş, bilhassa şehirliler uzun süre milliyetçilik akımını beslemişlerdir. Milliyetçilik akımları imparatorlukların içyapılarını kemirmiştir. Yeni bir takım düzensizliklere sebep olmuştur. Avrupa siyasi haritasını değiştirmiştir. Batı Avrupa’da rasyonalist, laik, fertçi, hürriyetçi, adaletçi ve liberal akımların gelişmesinde bu ihtilal önemli rol oynamıştır. 18. yüzyılın bilhassa ikinci yarısında “Aydınlanma Felsefesi” olarak doğan bu akım daha sonraki yüzyıllarda doğurduğu mahzurlarla dikkati çekmiştir. Bir bakıma, büyük bir deprem olan Fransız Devrimi’ni Sanayi Devrimi izlemiştir.

3. SONUÇ

Erkal, Türk toplumunun kendine has özelliklerinin olduğunu belirtmiştir. Erkal’a göre, Türk toplumu örf adetlerine oldukça önem veren her fırsatta hem kendi vatandaşlarıyla hem de zor durumda kalan diğer ülke vatandaşlarıyla dayanışma içinde olan bir toplumdur. Türk toplumu, var olduğundan bu yana hoşgörülü bir politika izlemiştir. Türk toplumu, belirli devlet geleneğine sahiptir. Erkal, bu yüzden devlete ayrı bir değer atfetmiştir. Erkal, devleti “baba” olarak görmüştür (Erkal, Baloğlu & Baloğlu, 1997: 87).

Erkal, Türk toplumunun iki temel dayanağı olarak milliyetçilik ve muhafazakârlık üzerinde durmuştur. İlk olarak, milliyetçilik, Türk toplumunun bütün değerlerini içine alan bir anlayıştır. Milliyetçilik, kendi kimliğinin farkında olarak, fark ederek geleceğe açılmaktır. Milliyetçilik ne dışa kapanmadır, ne de duygusal düşmanlıktır. Milliyetçilik, bağımsızlık ve egemenlik aşkıdır. Milliyetçilik haysiyetli duruştur ve uydu olmamaktır. Türk toplumu, milliyetçiliği kanda, ırkta ve kafatasında aramamıştır (Erkal, 1989: 282). Milliyetçilik, genelde ırkçılıkla aynı şeymiş gibi değerlendirilir. Erkal, milliyetçilik ırkçılıkla denk gösterilmesine karşı çıkmıştır. Ona göre, milliyetçilik kültürel değerlere bağlı bir kavramdır. Irkçılık ise, biyolojik ve genetik özellikleri esas almaktadır (Erkal, 2007: 169) Milliyetçilik, bir ülkeyi ülke yapan, insanları millet yapan ve coğrafyayı vatan haline getiren değerlerin korunarak geliştirilmesidir (Erkal, 2007: 170). Milliyetçilik, küreselleştirmenin, küresel saldırının önündeki engeldir. Millî olabilme ve milliyetçilik bölücü değil, birleştiricidir. Milliyetçilik, insanları birbirine yabancı gibi göstermemektir. Milliyetçilik, tektipleştirmemekte, sosyalleştirmektedir. Milliyetçilik, sosyal barışı kurmakta dayanışma ve hoşgörüyü sağlamaktadır (Erkal, 2007: 171). Erkal’ın milliyetçiliğe ilişkin görüşleri, Erol Güngör’ün görüşleriyle benzerlik taşımaktadır (Güngör, 1982, 1990, 1997).

Erkal, ikinci olarak, muhafazakârlığı milliyetçilikle birlikte değerlendirmiştir. Baloğlu’na göre, çağımızın özellikle kültürel ve siyasi alanda öne çıkan muhafazakârlık milliyetçilikten ayrı bir kavramdır. Ancak bu iki kavram birbirini tamamlamaktadır. Her iki kavramda da basit bir korumacılığın ötesinde, sistemli olarak ve neyin ne ölçüde korunarak geliştirileceği düşünülmelidir. Siyasi sıfatlandırmaların ötesinde milliyetçi olmadan muhafazakâr, muhafazakâr olmadan milliyetçi olmak eksiktir. Önü açılmış ve gelişmekte olan millî devletlerin her alanda liberal bir politika uygulamaları zordur. Yeri geldiğinde korumacı ve müdahaleci politikalara ihtiyaç vardır. Muhafazakârlık, toplumlara ve onların kültürlerine göre değişmektedir. Kısacası, Erkal, muhafazakârlıktan bir milleti öteki milletlerden ayıran özelliklerinin sistemli korunması ve korunarak geliştirilmesini anlamıştır (Baloğlu, 2008: 683).

KAYNAKÇA

- Baloğlu, F. (2008). "Mustafa Ersen Erkal", *Türkiye'de Sosyoloji II* (iç.), Derleyen: M. Çağatay Özdemir, Phoenix Yayınevi.
- Erkal, M. E. (1989) *Muhafazakârlık Nedir, Ne Değildir*, Kocaeli Aydınlar Ocağı.
- Erkal, M. E. (1999). "Millet, Milliyetçilik, Ulusçuluk ve Kültür Mozayığı", *Türk Yurdu* (iç.), XXI. Yüzyıla Doğru Türk Milliyetçiliği, Cilt:19, Sayı:139-140-141
- Erkal, M. E. (2000a). *Türk Kültüründe Hoşgörü*, Aydınlar Ocağı Yayını.
- Erkal, M. E. (2000b). *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri*, Der Yayınevi.
- Erkal, M. E. (2005). *Küreselleşme, Etniklik, Çokkültürlülük*, Derin Yayınları.
- Erkal, M. E. (2007). *Yol Ayrımındaki Ülke*, Derin Yayınları.
- Erkal, M. E. (2010). *Etnik Tuzak Kimlik ve Açılımlar*, Derin Yayınları.
- Erkal, M. E. (2013.) "Türk Milliyetçiliği Soruşturması", *Türk Yurdu* (iç.), 33(305), 35-39.
- Erkal, M. E. (2014). *Sosyoloji*, Derin Yayınları.
- Erkal, M. E., Baloğlu, B. & Baloğlu, F. (1997). *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü*, Der Yayınları.
- Erkal, E. (2015). *Yeni Türkiye ve Etnik Pazarlama*, Derin Yayınları.
- Güngör, E. (1982). *Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik*, Mayaş Yayınları.
- Güngör, E. (1990). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1997). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat.